

EMPERYALİZM, TEKEL İŞÇİLERİ VE TÜTÜN ÜRETİCİLERİ

Baran Dergisi, 31 Aralık 2009

Yıldırım Koç

Tekel'in yaprak tütün işletmelerinde çalışan işçiler, 15 Aralık 2009 tarihinden beri Ankara'da Türk-İş Genel Merkezi'nin önünde hak kayıplarının önlenmesi için mücadele ediyorlar.

Bu mücadelenin başarıyla tamamlanmasını diliyoruz. Ancak, bu mücadele sırasında önemli bir eksiklik yaşıyor.

Tekel işçileri ve örgütlü buldukları Tekgıda-İş Sendikası, işçileri bu duruma sokan gerçek sorumluyu göremiyorlar.

Türk-İş Başkanlar Kurulu da gerçek sorumluyu göremiyor.

Türk-İş Başkanlar Kurulu, 23 Aralık 2009 günlü toplantısından sonra yayımladığı bildiriye, "bugün Türkiye'de çalışma yaşamına ilişkin yaşanan tüm sorunların sorumlusu olarak Hükümeti" gördüğünü söylüyor.

Tabii ki hükümetin büyük sorumluluğu vardır. Ancak gerçek sorumlu, ABD ve Avrupa Birliği emperyalizmidir.

Tekel işçileri bugün perişan durumdaysa, birinci sorumlu emperyalizmdir. Emperyalistlerin talimatlarını uygulayan hükümetler de sorumludur; ancak yalnızca hükümetleri görüp, hükümetlerin politikalarını belirleyen ABD ve AB emperyalizmini görmemek büyük bir eksikliklerdir.

Tekgıda-İş Sendikası üyesi Tekel işçileri, Türk-İş'in önünde öncelikle emperyalizmi lanetlemelidir. Ancak bunu yaptıkları takdirde haklı davaları geniş bir kamuoyunun desteğini kazanacaktır.

Türk-İş Başkanlar Kurulu da ülkemizde çalışma yaşamına ilişkin sorunların asıl sorumlusunun ABD ve AB emperyalizmi olduğunu görüp, bunu açıkça ifade ettiğinde, yalnızlığından kurtulacak, kamuoyu desteği bulacaktır.

Tekel işçilerinin eylemi vesilesiyle, tütün üreticilerimizin geçmişte emperyalistler tarafından nasıl sömürüldüğünü hatırlamakta yarar var.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde tarımda çok sayıda insanın geçimini sağlayan faaliyet, tütün üretimidir. Tütün üretimi 1862 yılında tekel altına alındı. 1884 yılında emperyalistlere ait Reji Şirketi kuruldu ve tütün üretimini denetlemeye başladı. Tütünde küçük üreticilik hakimdi. 1884 yılında 140 bin aile tütün üretiminde çalışıyordu. Bu sayı 1911 yılında 244 bine yükseldi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında 100 binin altında düştü. 1925 yılında 168 bin tütün üreticisi aile vardı.

Reji Şirketi, tütün kaçakçılığıyla mücadele için "kolcu" adı verilen silahlı kişilerden oluşan bir özel güvenlik örgütü kurmuştu. Kolcu sayısı 1887 yılında 3600 idi. Bu sayı 1897 yılında 6700'e yükselmisti. Reji Şirketi, ayrıca, 1889 yılında kaçakçılıkla mücadele edebilmek için üç kruvazör satın almış ve bunlardan birine elektrikli aydınlatma aracı koymuştu.¹

Köylü üzerinde Reji'nin sömürsü ve özel güvenlik kuvveti olan kolcuların baskısı 42 yıl sürdü. Yaklaşık 20 bin kişi, tütün kaçakçıları ile kolcular arasındaki çatışmalarda yaşamını yitirdi. Çökertme türküsü ve oyunu da kolculara karşı tepkinin bir ifadesidir. 1940 yılında yayımlanan bir kitapta Reji'nin çalışmaları şöyle değerlendiriliyordu:²

"Reji, ta bidayetden, tütün istihsal ve ziraati üzerine tahditler vazetmiş bulunuyordu. Zürra her tarafta şikayet ediyordu. Lakin, Reji, Hükümetle aktetmiş olduğu mukaveleye dayanarak, istediği şekilde ekime mani oluyor veya müsaade ediyordu. Tütün ekiciler için ruhsatname almak, mahsulü Reji'nin depolarına teslim etmek mecburiyeti vardı. Bu depoların adet ve istiabi, yetişen tütün mahsulünü almağa kafi gelmiyor; mahsulü elinden çıkarmış olmak için, çiftçi malını ucuz ucuz vermek ıstırasında kalıyordu.

"Reji tütün kaçakçılığına mani olmak için kolcu teşkilatı vücuda getirmişti. Kaçak istihlakın, meşru satışın çok fevkinde olduğu muhakkaktı ve inhisarın muvaffakiyetsizliğinin sebebi de bu idi. Mukavele mucibince, Devletin polis ve jandarması, icabında, bu teşkilata yardım ediyordu. Bir istatistiğe nazaran, 42 senelik Reji idaresinde, kaçakçı, kolcu ve Devlet zabıtasından ölenlerin adedinin 20.000 olduğu iddia edilmektedir."

Bir başka kaynak ise, 1884-1908 döneminde kolcularla tütün kaçakçılarının çatışmalarında ölen ve sakat kalanların sayısını 50-60 bin olarak tahmin etmektedir.³

Cumhuriyet dönemi, tütün üreticisini Reji'den kurtardı. Reji'nin işletmeleri 1925 yılında millileştirildi ve devletleştirildi. Tütün üretiminde Reji'nin sömürüsü ve baskısı sona erdirilerek, bir kamu işletmesi olan Tekel kuruldu; tütün üreticilerinin sayısı, geliri ve güvencesi arttı. 1941 yılından itibaren tütünde destekleme alımı uygulamasına geçildi. Tütün üreticisi, siyasi alandaki etkisini ve gücünü kullanarak yükselttiği tütün fiyatlarıyla, uzun yıllar ayakta kalabildi.

Tütün üreticilerinin sayısı 1945 yılında 183 bin, 1950'de 231 bin oldu. Bu sayı 1960'lı yılların ilk yarısında hızla artarak, 1965 yılında 379 bine ulaştı.⁴

Türkiye'de 1998 yılında 622 bin aile tütün ekimiyle geçiniyordu. Bu ailelerin 334 bini Ege Bölgesi'nde, 146 bini Güneydoğu Anadolu'da, 97 bini Karadeniz Bölgesi'nde, 29 bini Doğu Anadolu'da, 16 bini de Marmara Bölgesi'nde idi.

Türkiye'ye tütün ve tütün mamulleri ithalatı 1862 yılından beri yasaktı. Emperyalist ülkeler, 1980'li yıllarda ellerindeki tütün stoklarını eritmek amacıyla az gelişmiş ülkelerin ithalat kısıtlamalarını kaldırmalarını istemeye başladı. Tekel, 1983 yılından itibaren bazı yabancı sigaraları ithal etmeye ve iç piyasaya sürmeye başladı. Sigara kullananlar ithal tütüne alıştırdı. Tütün mamullerinin üretim, dağıtım ve satışında devlet tekeli 1986 yılında kaldırıldı.⁵ Özellikle 1991 yılından itibaren Türkiye'nin tütün ithalatında büyük bir artış görüldü.

Emperyalistler, IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla TEKEL'in özelleştirilmesi için tüm güçleriyle baskı uyguladılar. Bu çerçevede Tütün Yasası kabul edildi. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in yeniden görüşülmek üzere Meclis'e iade ettiği yasa, yeniden kabul edilerek, 9 Ocak 2001 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

4733 sayılı Tütün Yasası ile tütünde destekleme alımları sona erdirildi ve sözleşmeli üretime geçildi. Sözleşmeli üretim ilk olarak 2002 yılı ürünü tütün için uygulandı. Yalnızca Ege Bölgesi'nde 10 bin üretici piyasadan çekildi. Doğu Anadolu Bölgesi'nde özel sektör hiçbir üreticiyle sözleşme yapmadı. 2003 yılı Nisan ayı başlarında üreticinin elinde 10 bin ton dolayında tütün kaldığı belirtiliyordu.⁶ 2003 yılı Mayıs ayı başlarında ise üreticinin 50 trilyonluk tütününün ortada kaldığı ileri sürülüyordu.⁷

TEKEL Genel Müdürü Recai Dıblan, 1973 yılında şunları yazıyordu:⁸ "Tütünün Türkiye için ifade ettiği hakiki mâna ve değeri anlamayanlar, aşağılık kompleksine sahip olanlar veya bu dalda dönen büyük menfaatlerin cazibesine kendilerini kaptıranlar rahatlıkla bu milli ürünümüzün endüstrisinin yabancılarla teslimini müdafaa etmişlerdir."

Ulusötesi sigara tekellerinin ve emperyalist ülkelerin Türkiye'de halkı ithal tütüne alıştırmaya çabalarına karşı bir önlem olarak, sigaralardan alınan vergi, Türkiye'de üretilen şark tipi tütün içeriğine göre farklılaştırılmıştı. 1 Şubat 2005 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/8410 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre, şark tipi tütün oranı yüzde 0 ile yüzde 33 arasında bulunan herbir sigaradan 0,0675 YTL, şark tipi tütün oranı yüzde 34 ile yüzde 66 arasında bulunan herbir sigaradan 0,0400 YTL ve şark tipi tütün oranı yüzde 67 ile yüzde 100 arasında bulunan herbir sigaradan 0,0188 YTL maktu vergi alınacaktı. Bu uygulama, yerli üreticinin ürünüyle üretilen sigaraların fiyatını düşürüyor ve yerli üreticileri bir ölçüde koruyordu.

Ancak 28 Temmuz 2005 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/9145 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, bu uygulamayı değiştirdi. Yeni karara göre, içerilen şark tipi tütün oranına bakılmaksızın, herbir sigaradan 0,0600 YTL maktu vergi alınacaktı. Ulusötesi sigara tekellerinin ve emperyalist güçlerin dayatmalarıyla alınan bu karar, ülkemizdeki tütün üreticilerinin sorunlarını daha da artırdı, yoksullaşmayı hızlandırdı ve halkla devlet arasındaki ilişkilere büyük ölçüde zarar verdi. Günümüzde tütün üreticilerinin sayısının 194 bine inmesinde bu tür kararlar belirleyici oldu.

Tekel işçileri, emperyalizmin saldırısının kurbanıdır. Yine emperyalizmin saldırısının kurbanı olan tütün üreticileriyle bir araya gelmeli, toplumun tüm vatansever ve millici kesimlerini de yanlarına alarak hem kendi sorunlarının, hem de ülkemizin sorunlarının çözümü için geniş bir anti-emperyalist mücadele cephesinin oluşturulmasına katkıda bulunmalıdır.

Türk-İş'in önündeki eylem tabii ki önemlidir; ancak bu eyleme emperyalizm karşıtı bir anlayış hakim kılınmadıkça, sorunların aşılabilmesi mümkün değildir.

¹ Doğruel, F. - Doğruel, A.S., **Osmanlı'dan Günümüze TEKEL**, TEKEL Yay., İstanbul, 2000, s.74 ve 84.

² Derin, H., **Türkiye'de Devletçilik**, İstanbul, 1940, s.126-7.

³ Doğruel, F. - Doğruel, A.S., a.g.k., s.83.

⁴ TEKEL, **Cumhuriyet'in 50. Yılında TEKEL**, İstanbul, 1973, s.43.

⁵ Bu konuda bkz. DPT, **Tütün ve Tütün Mamulleri Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000, 68 s.; ILO, **Employment Trends in the Tobacco Sector: Challenges and Prospects, Report for Discussion at the Tripartite Meeting on the Future of Employment in the Tobacco Sector**, Cenevre, 2003, 94 s.; Tekgıda-İş, **Tekel Gerçeği**, İstanbul, 2003, 47 s; CHP'NİN RAPORU.

⁶ Yıldırım, A.E., "Tütünde Piyasa Dönemi Bitti", **Dünya**, 2.4.2003.

⁷ **Dünya**, 6.5.2003.

⁸ Saltan, Şevket - Sallı, İzzettin - Ak, Aydın A., **Cumhuriyet'in 50. Yılında TEKEL**, TEKEL Yay., İstanbul, 1973, s.9-10.